

Ella Adelholt

(1902-1963)

Aktiv omkring moderniseringen af Dansk Ornitologisk Forening og dannelsen af *Natur og Ungdom*. Indsamlede og opmålte ca. 3000 fuglebrystben.

Orden: Lommer, Colymbiformes — Familie: Lommer, Colymbidae

L.-Navn	alder	Findested	Dato	Mål	ved	Nr. i Gles.	D.-Navn
<i>Colymbus septentrionalis</i>	juv		90		G. Hornborg	124	Kjeldb. Kom.
<i>arcticus</i>	ad.	Holbæk	19. 1946	461	G. Hansen	133	Kjeldb. "
<i>stellatus</i>	juv		19. 1946	462		124	Kjeldb. "
	juv	Kunt-Riding	19. 1946	537			
<i>arcticus</i>	ad.	Høje Bygd	19. 1946	538	P. Trauschman	133	Kjeldb. "
	ad.		19. 1946	539			
<i>stellatus</i>	ad.	H. Hedevinge	19. 1946	979	G. Hansen	124	Kjeldb. "
	ad.	Enø	19. 1946	1079			
	juv	Maribo Sø	19. 1946	1451	G. Hornborg	122	Kjeldb. "
<i>arcticus</i>	ad.	Hellig-H. Hedevinge	19. 1946	1478	G. Hansen	122	Kjeldb. "
<i>stellatus</i>	ad.	Kongelundsstrand	19. 1946	1482	A. Trauschman	124	Kjeldb. "
	ad.	Slørus	19. 1946	1936			
	ad.	Hvidovre strand	19. 1946	1947			
<i>arcticus</i>	ad.		19. 1946	2223	G. Hansen	122	Kjeldb. "
<i>immisus</i>	juv	Bochilde Strand	19. 1946	3009	N. Kjøbenhavn	157	Kjeldb. "
<i>stellatus</i>	ad.		19. 1946	3022	A. Trauschman	124	Kjeldb. "
<i>immisus</i>	ad.		19. 1946	3032	A. Trauschman	124	Kjeldb. "
<i>stellatus</i>	ad.	Bæverfjorde	19. 1946	4382	A. Trauschman	124	Kjeldb. "
<i>immisus</i>	ad.	Kragh	19. 1946	4389			
	ad.		19. 1946	2579			
<i>stellatus</i>	ad.	Blårundshuk	19. 1946	2773			

Udsnit af protokollens første side: Lommer

En gammel samling dukker frem fra glemslen

En dag i marts 2008 gik jeg en tur ved Klostermølle, (Gudenåens udløb i Mossø), og ventede på forårets komme - kiggede lidt efter vandstær, isfugl, korttået træløber, havørn. På vejen tilbage til bilen blev jeg stoppet af en medarbejder ved Natur og Ungdoms ejendom. Han var ved at rydde op i kælderen. Han kunne se at jeg åbenbart var "fuglemand". Han spurgte om jeg var interesseret i nogle gamle fugleoptegnelser. Jeg gik med indenfor og blev præsenteret for nogle gamle protokoller i folieformat og en kasse med kartotekskort. Alt sammen uden ophavsnavn.

Det endte med at jeg tog det hele med og lovede at undersøge sagen nærmere og evt. finde ud af, hvor det skulle opbevares i fremtiden. Protokollerne indeholdt en journal over – tilsyneladende dødfundne – fugle fra perioden ca. 1940-1960. Efter et foreløbigt skøn drejede det sig om 2500-3000 fund. Alle var forsynet med dato, findested og finderens navn. Bag i den ene protokol er der en oversigt over disse personer. Det er i overvejende grad konservatorer. Men der var intet navn på materialets ejermand. Alle fund er endvidere ført på et kartotekskort for hver art. Her er der ved hvert fund angivet et stenumnummer og 4 mål i mm. Via nogle bekendte fandt jeg ud af, at en af "finderne", tidl. konservator Johannes Erritzøe, stadig eksisterede. Han kontaktede jeg. Han kunne meddele mig, at det måtte dreje sig om Ella Adelholdts brystbenssamling.

Colymbus stellatus *Colymbus stellatus* *Colymbus stellatus*

Art: *Colymbus stellatus* *Colymbus stellatus* *Colymbus stellatus*

Stenum nr.	♂ (tallene i mm)							Dato	Lokalitet	Anm.
	ad. juv.	a	b	c	d	e	f			
90	juv	95,0	57,0	53,0	143,0					G.P.
452	ad.	141,5	69,0	58,0	147,0		19. 46	Holbæk		G.P.
557	juv	90,0	57,5	47,0	128,5		19. 46	Kunt-Riding		"
558	ad.	92,5	59,0	50,0	146,0		19. 46	"		"
974	juv	101,5	65,0	57,5	137,5		19. 46	H. Hedevinge		"
1047	ad.	95,0	59,5	61,0	150,0		19. 46	Enø		G.P.
1451	juv	88,5	61,0	46,5	129,0		19. 46	Maribo Sø		H. K.
1856	ad.	87,0	61,0	46,5	132,0		19. 46	Kongelundsstrand		A. T. S.
1986	juv	92,5	64,0	53,0	134,5		19. 46	Slørus		"
1989	ad.	99,0	65,0	53,5	149,0		19. 46	Hvidovre strand		"
3009	juv	95,0	59,0	47,5	130,0		19. 46	Bochilde Strand - Træmølle		Pos.
3032	ad.	95,5	62,0	50,0	150,0		19. 46	Bæverfjorde		H. K.
4382	ad.	101,0	67,5	49,0	143,0		19. 46	Blårundshuk		Mik.

Kartotekskort for Rødstrubet Lom

EDB-registrering af samlingen

Ved et senere besøg på Natur og Ungdoms ejendom ved Klostermølle konstaterede jeg, at der befandt sig en del papkasser med brystben nede i kælderen. Jeg gjorde mig klart, at hvis denne samling og de tilhørende optegnelser ikke skulle gå i glemmebogen, måtte det hele registreres elektronisk. Efter korrespondance med både DOF og Zoologisk Museum begyndte jeg at indføre alle fundene i et regneark. Dette arbejde udfyldte mange aftner de to næste vintre.

Ella Adelholts baggrund

Ella stammede fra en fiskerfamilie på køgeegnen. Familien flyttede senere til en gård ved Hovborg i Jylland, men Ella, der var det ældste barn, blev i København, hvor hun havde forskellige jobs og endte med en kontorstilling i Dansk Arbejdsmands Forbund. Hun forblev ugift og havde ingen børn. Julen fejrede hun hvert år i Jylland hos sin yngste søster, hvis børn har bidraget med oplysninger og fotos til denne artikel.

Naturinteressen

Ella havde som ung været spejder og senere fik hun en lille kolonihave. Sådan er hendes interesse for naturen og fuglene nok startet. Hun meldte sig ind i Dansk Ornitologisk Forening i 1942, men allerede inden da havde hun været i gang med at samle dødfundne fugle ind og skellettere dem.

Da denne hobby tog fart, fik hun kontakt til adskillige konservatorer. Johannes Erritzøe fortæller, at hun jævnligt kom ind i hans konservatorforretning i København og efterspurgte skeletrester fra fugle. Ella har så afkogt brystbenet og lagt det i brintoverilte for at få det pænt hvidt. (Denne proces har hun selv beskrevet i "Jeg ser på fugle" fra 1959). Så har hun forsynet brystbenet med navn og nummer og ført fundet ind i journalen. Efterhånden som brystbenene er blevet målt op, er oplysningerne overført til et kartotekskort for hver enkelt art (se billederne ovenfor).

Det er en omstændelig måde at måle en fugls størrelse på og nok et videnskabeligt vildspor. Det er for Ella blevet en samlermani, ligesom det er at samle på udstoppede fugle, fuglefotos og sjældne hits. Samlingens værdi i dag er, at den kan supplere vor viden om visse fuglearters udbredelse i 40'erne og 50'erne. Indirekte dokumenterer samlingen tillige den omfattende konservatorvirksomhed, der i disse år blev udfoldet for bl.a. at forsyne landets undervisningsinstitutioner med udstoppede dyr og fugle. Meget tyder på at jagtgeværet har været flittigt benyttet ved indsamlingen af materialet. Denne jagt kan have udøvet et afgørende tryk på nogle af vores sjældne ynglefugle, f.eks. mellemflagspætte og vandrefalk.

Ved Dansk Ornitologisk Forenings 50 års jubilæum i 1956 udstillede Ella dele af sin brystbenssamling på Københavns Universitet. På billedet ses fra venstre Ella A., Bernt Løppenthin, fru Løppenthin, Finn Salomonsen og Vagn Holstein, DOFs daværende formand.

Fra fuglesamlinger til feltstudier

Med sin baggrund har Ella været et atypisk medlem af den daværende ornitologiske forening. Den bestod overvejende af medlemmer fra det bedre borgerskab i København. En ret sluttet kreds, hvoriblandt interesse for samlinger af udstoppede fugle og fugleæg også blev dyrket. Mange var jægere, men fredningen af sjældne fugle stod også på foreningens ønskeseddel. Foreningen var lille og havde dengang ikke stor politisk gennemslagskraft. Udbredelsen af naturinteressen blandt ungdommen og den brede befolkning var ikke i højsædet, men det satte Ella Adelholt og andre lidt yngre ornitologer på dagsordenen i 50'erne.

Ungdomsarbejdet

I starten af 50'erne var Ella Adelholts lejlighed i Skydebanegade mødested for en feltornitologiske studiekreds, og i 1953 førte det til dannelsen af det sjællandske feltudvalg. Samme år gennemførte DOF – trods ledelsens skepsis – den første studielejr. Det blev en succes, som blev fulgt op, og mange yngre medlemmer, bl.a. biologistuderende, var aktive i dette arbejde. Ellas lille lejlighed på Vesterbro var "åbent hus" for unge fuglekiggere. Her kunne de få en sodavand og gå på jagt i hendes store bogsamling. Hun indprentede dem gode ornitologvaner, fx at gøre omhyggelige notater over deres iagttagelser

Ella deltog i talrige ekskursioner, snart også som leder. Der er mange vidnesbyrd om hendes smittende engagement og pædagogiske evner. Hun kunne finde på at stoppe bussen og fare ud og samle en død fugl op fra vejsiden. Den lille dame forcerede - selv i en moden alder – grøfter og sjapvand i høj fart iført alpehue og rød læbestift. Længe før Skagen blev opfundet som det store "fugletrækplaster", var Ella deroppe som leder af studielejre for unge fuglekiggere, og er af tidligere deltagere blevet beskrevet som en både kærlig og "skrap" mor.

Ella Adelholt med død Sule på Saltholm 1947

"Natur og Ungdom" dannes

Bannerfører for "fornyerne" i Dansk Ornitologisk Forening var bl.a. Ella Adelholt, Lorenz Ferdinand, Erik Petersen, J. A. Guildal og Holger Poulsen. Det var også i denne kreds, at tanken om at oprette en bredere forening for den naturinteresserede ungdom opstod. I et samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening blev Natur og Ungdom en realitet i 1960.

Udenlandsrejser

Ella Adelholt brugte en stor del af sin beskedne indtægt på rejser. Familienmedlemmer har fortalt, at hun som forberedelse til udenlandsrejserne tog aftenskolekursus i landenes sprog.

Foto fra en udflugt til Adirondack National Park i staten New York i forbindelse med den 13. internationale ornitologikongres i juni 1962. Edel Adelholt står som nr. 3 på trappen fra venstre. Længere oppe ad trappen på højre side (med briller) den anden danske deltager, Niels Otto Preuss, leder af Zoologisk Museums ringmærkningsafdeling.

Ella Adelholts materiale afleveres til kurator ved Naturhistorisk Museum, Poul Hansen.

Året efter USA-rejsen blev Ella ramt af en uheldelig hjernelidelse og døde 26. oktober 1963. Hun testamenterede både brystbenssamlingen og sin store bogsamling til Natur og Ungdom.

I maj 2011 blev den del af brystbenssamlingen, som lå i kælderen hos Natur og Ungdom på Klostermølle, samt de tilhørende journaler og kartotekskort, overdraget til Naturhistorisk Museum i Århus.

Jørgen Ballegaard,
december 2011